

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Iz Zagreba na Triglav.

Po jezeru bliz Triglava
Čolnič plava sem ter tje.

M. Vilhar.

Komu se nije srce razdragalo, kada je čuo tu prekrasnu slovensku pjesmu valjano pjevati? A komu opet duša nije zaželjela da gleda zemaljski raj mile pobratimske kranjske zemlje, te da uživa divotu toga raja na Bledskom jezeru. A zašto da se i ja ljetos opet ne odmorim koji dan ondje, — a ako je božja volja i prilika zgodna, zašto da ne udovoljim želji srca svoga, pa da se ne popnem na tjeme gorostasnog Triglava. Ajde!

Kada ostaviš pitomo prigorje brdovačko i milu si i dragu hrvatsku domovinu, pa preletiš lijepo obradjena polja na Štajerskoj kraj prelijepe crkve dobovske te na nov narodni život probudivšeg se trga Brežaca, pa dojuriš opet do bistre Save kod Vidma sa štajerske, a s Krškoga sa kranjske strane sa kojom si se rastao kod Podsuseda te zagledaš vrlatne gore s jedne i druge strane Save medju kojima se ona poput plavetnog pasa previja i prelijeva na sunčanim trcima — o tada ti duša počme sve više i više uživati — pa hoćeš li ili ne ćeš, duh ti tvoj postane idealan — dá poetičan. Oči se tvoje ne mogu da dosta napasu sada na zelenoj gori, sada na plavkastoj Savi usrijed koje ovdje ondje na površinu proviruje pećina, što razbija njezine valove — a ona?, od ljutitosti pjeni se i žuri dalje u ravnicu, da se ondje umorna i jadna umiri u laganijem toku. Što više brdo, to te ljepše crkvice pozdravljaju, a ovdje ondje opet kao orlovska gnjezda stare gradine, iz kojih su njekoč narinuti tudjinci navaljivali na miroljubivu braću Slovence, otimajući im krv i blago. A sada?, stoje kao nijemi svjedoci riječih: »sic transit gloria mundi« — neki posve u ruševinama, a drugi u dosta slabom stanju osim grada Reichenburga u kojem se nastaniše franceski trapiste, i Sevnice, koja je svaki čas u drugim rukama.

Čuj žvižd ili bolje rekuć huk gorske lokomotive — koji se peterom jekom odazivlje; — na Zidanom smo mostu! Tko prvi put dodje onamo, svakomu imponuje ona divlja romantika, — kut u kom se stiču tri doline: gornja i donja dolina Save i dolina savinska po kojoj brza poput srebra bijela Savina. Ne može se čovjek da

nagleda i Mailanda nad Zidanim mostom tj. malenog, ali čednog seoca, gdje kuća povrh kuće stoji, reč bi prilijepljena na pećinu, koje načiniše i nastaniše radini Talijani, kadno se je gradila onuda željeznica. Nu ajde dalje! Brzovlak dolazi! Ne smiješ ovdje dugo promišljati i izabirati u koja bi kola pošao, jer to nije zabavni vlak kao naš zagorski, koji bi te pričekao, već na odlučnu riječ vlakovodje »fertig«, grabi cestu orijaškim korakom put Ljubljane. Dolina se sve više suzuje, Sava se sve više pjeni, a ti hrliš neprestano nad njome kraj znamenitih ugljenika Hrastnika, Trbovlja, Zagorja i drugih gorskih seoca, dok ne izadješ u široku ravnicu sa sviju strana ogradjenu vrletnim gorama usrijed koje se uzdiže ponosno brdo, na njemu se koči stari grad ljubljanski, a pod njime bijela Ljubljana.

* * *

Lepšega ptiča ni kaker je vrana
Lepšega mesta ni kaker Ljubljana.

(Nar. pj.)

Da, ovako se je moglo nješto pjevati o Ljubljani tj. do nesretnog potresa, kadno zbilja nije po svojoj vanjštini zaslužila, da se nazivlje bijela Ljubljana sa svojim mnogim zastarjelim i trošnim kućama; nu drukčije je sada. Kakogod se je Zagreb posvema obnovio iza onog nesretnog potresa 1880. godine te orijaškim korakom stupa u proširivanju i ukrašivanju u red modernih velegrada, tako isto biva sada i u njegovoj posestrimi, u bijeloj Ljubljani, koju je nemilice uzdrmao i razklimao potres prije četiri godine. Stare i potresom rasklimane kuće porušene su — ulice proširene, a jedna palača ljepša od druge uzdiže se uz mnoge naučne zavode. — Od svijuh je palača najljepša ponosni »Slovenski narodni dom« — srce sveukupnih Slovenaca — gdjeno se vazda, kada se o općenitom boljku slovenskoga naroda radi, vjerni sinci na vječanje sakupljaju.

Popneš li se na 76 metara uzvišeno brdo na kojem stoluje stari grad Ljubljana, bilo s jutra rano ili pako prama zapadu sunca, a pogodio si čisto vrijeme (što je u jutro rijetko kada poradi obične jutarnje guste magle, koja se malne danomice iz ljubljanskoga močvarja uzdiže), otvara ti se krasan vidik, divna panorama, kakove ne ćeš tako brzo naći. Osim toga, što ti se oko zadovoljno pase po prekrasnom gradu s jedne i druge strane Ljubljanice rijeke namještena, te preko ravna polja marljivo obradjena i sa ubavima seocima i bijelimi crkvama ukrašena, zapinje ti oko na okolne vrhove, koji reč bi do nebesa sižu. Na istoku uzdiže se Kum (1219 met.) sa svojom hrpom. Na jugu uzdiže se Krim (1106 met.) sa svojim gorjem. Na sjeveru opaziš šiljke Sulcbaške¹: Raduhe (2065 met.), Ojstrice (2350 met.) zatim nad Kamnikom Grintovec (2559 met.), sjeverno zapadno Skute (2530 met.), Košute (2541 m.), Grebena (2225 met.) i Storžiča (2134 met.). Na zapadu iza nižih ljubljanskih brda (Rožni breg) te iza višeg brda sv. Jodoka vidi se ponješto Visoki stol i Babji zob, a

¹ Slovenci su za istaknute planine usvojili ime Savinske planine, ali se čuju i imena „Sulcbaške planine“ (u Štajerskoj), pak „Kamniške planine“ u Kranjskoj. Panoramu Savinskih planina gledaj u djelu: „Die Sulzbacheralpen“ od dra I. Frischaufa. Gradac. 1875. Ured.

vrhu njih opažаш tekak vršak djeda južnoslovenskih brdina, nebotačnog — »Triglava«.

Prekrasan jest grad Ljubljana, a krasnija su jošte i čeličnija ondje srca slovenska, koja se ne stide svoga ljupkog jezika i koja ljube svoju braću Slavene, a napose pako Hrvate, koje vazda raskriljenima rukama dočekuju i u svoji zagrljaj primaju.

* * *

Pozdravljam te, gorenska stran,
In tebe, Bled, široko znan!
Snežnikov sivih množica,
Presrečno bod pozdravljena!

Pozdravljen bod' ti gospodar,
Triglav kipeči, močni var!
Planine rožno venčane,
Bodite mi pozdravljene.

Andr. Praprotnik.

Na Gorenskem je fletno, so luštni ljudje itd. — ta pjesma pjevana mekanim, tihim lirično melankoličnim glasom neke djevojke, koja je možda žalila za svojim planinskim rajem — probudila me iz sanjarenja ili polusna zadnju večer u Ljubljani i uspavkala me opet te odnjela u snu u najljepše i najdivlje gorske kraje kakove si može pomisliti, samo razigrana čarom prekrasnih predjela fantazija — ta bio sam isti dan došao iz Kamnika natrag u Ljubljanu, koji je poznat poradi svoje prekrasne, što hoćeš pitome ili divlje romantične okolice. A sutra ako dragi Bog dopusti, evo me na Gorenskom, a za koji dan možda na Triglavu.

Pokupih drugi dan njeke stvari za koje sam mislio da će mi trebati na putu; da mi ne bi možda nagla promjena zraka naškodila. Htjedoh prije nego li ću na Gorensko, uspeti se na Šmarnu goru, da se ondje pomolim pred prestoljem majke božje i da se s te gore napasu oči moje po prekrasnoj Gorenskoj prije, nego li ću u njoj samoj bivati; ta čuo sam, da je od onuda divan pogled. Nu srce neda, da izčekujem, već puštaj to, pa podji u kraj za kojim duša čezne, gdje ćeš naći svjež planinski zrak, krepak, uzoran, pošten i pobožan gorski narod.

Krasan je dan, božje sunce grije, nebo je jasno kao riblje oko — nade je, da će biti prekrasno vrijeme i slijedećih dana. Nu kuda toliki narod u subotu, prava mješavina iz svih slojeva pučanstva, a ponajviše mladjeg naraštaja, sa torbacima na leđjima poput naših kršnih Ličana i sa dugim štapovima na kolo-dvoru? U gore! hladit se, bistririt se, uživat božju prirodu; a neki opet k najznamenitijem prošteništu na Kranjskem, k »Mariji pomagaj« — ta sutra je ondje još i mlada misa. Preletiv sjeverni dio ljubljanskog polja, evo nas u Medvodju. Ovdje nekoliko suputnika ostade da podju na Šmarnu goru. Žviždne vlak i evo nas za čas u Loku. Brdinama se posve približismo, pa zato jošte više naroda izstupi, da posjeti lijepi gradić Škofju-Loku i njezinu romantičnu okolicu. Prispjesmo u Krajn — starodrevni i posvema slovenski grad, uzvišen nad Savom sa prekrasnom novom gimnazijom, vrijedan da se pogleda poradi svog lijepog položaja. Od ovdje se najpovoljnije uzlazi na Grintovec i

bliže planinske divove, što se kočice na medji Kranjske, Koruške i Štajerske, a preko sedla Loib'la prelazi se u Korušku.

Juri željezni konj uz teški dah tik srebropjene Save sve dalje i — evo nas na postaji Otoče. I opet mnoštvo naroda izlazi, jer od ovdje vodi put k »Mariji pomagaj«. A ja? Istina, bio sam već dva puta ondje, slušao nježne slovenske pjesmice na čast Majci božjoj, gledao izraz žive vjere i iskrene pobožnosti Slovenaca, čudio se mnoštvu raznovrstnih štaka na kojima hromi ljudi onamo dolaze, a zdravi se kući vraćaju, ali jer sam čuo, da je uz samostan sagradjena i nova crkva, podjoh ja onamo, da pred čudotvornim kipom izručim sebe i svoje pod okrilje najboljoj majci čovječanstva, Bl. Dj. Mariji. Sašav iz vlaka, pridruživ se hodočasnici, a k meni učitelj N. V. i neki učiteljski abiturienat sa kojima sam se brzo upoznao i prijateljio. Uspjesmo se hladovitim putem smreka za tri četvrtina sata na vis poljanu, na početku koje se zabjelasa prekrasna crkva u romanskom slogu «Marija pomagaj!» Prispjesmo onamo za sat hoda. Odpočinusmo, — a da ublažimo vrućinu i da se ne nahladimo, izpismo svaki po čašicu toli priljubljene i uobičajene kranjske borovičke.

Crkva prostrana — ali puna puncata naroda, da izmoli svoje svakdanje večernje litanije. Svršiv pobožnost sa narodom, podjosmo da fino, ali rijetkosti u svijetu, — da jeftino večeramo; a poslije toga — stariji i utrudjeni da spavaju, dočim je mladjarija pjevala pod prozorima do kasnu u noć mile slovenske pjesmice, medju kojima se orila ovdje i ondje i hrvatska davorija. Nu mladjarija se napokon domisli da i sutra treba tanka grla, pa se zato i ona povuče na počinak: jedni na sijeno, a drugi u slamu. Ali kratak bijaše počinak. U tri i pô zazvoni zvono u čast Gospi a topići mali pucaju da se deseterostruka jeka ori, navještajući narodu slovenskomu, da krv njihove krvi stupa danas prvi put pred oltar Svevišnjega, da prikaže nekrvnu žrtvu Kristovu.

Pa tko da dulje spava? Narod poustao, mrmori, te se sprema u crkvu, da očisti duše svoje, pa da čistim srcem štuje nebesku Gospu. Digoh se u četiri sata, podjoh pred crkvu i ovdje imadeš što da gledaš i čemu da se diviš. Iza bajne mjesečne noći rodi se rumena zora, a iz nje poskoči zlatno sunašce, koje ponajprije pozlati vrhunce Triglav a, koji se iztaknuo svim veličanstvom svojih velebnih stijena i divljih jazova i drugim gorskim orijašima — i nova te, reč bi neodoljiva želja spopada, da mu se popneš na čelavo tjeme i pod oko smetneš blize i daleke slavenske zemlje. Od nikuda Triglav u svoj svojoj veličini tako liepo ne možeš da gledaš van upravo iz Brezja. Pun žara i zahvalnosti opojen veličanstvom božjim stupih nešto prije 5 sati pred žrtvenik Gospodnji, da prinesem žrtvu pod okriljem Marijinim, te pokrijepih sebe i više stotina naroda sa kruhom nebeskim. Sa suznim očima, dirnut zahvalih se Svevišnjemu i oprostih se od kipa toli milostive majke kršćanstva — a onda hajde natrag u Otoče; a onda? zar odmah u Dovje i na Triglav? Ne!, ta kako bi mogao čovjek proći kraj Lešca-Bleda da barem časak ne zaviri u raj zemaljski kranjske zemlje, da se ne poveze tamno-zelenim jezerom do ubavoga otočića

sa prekrasnom crkvicom u kojoj isto tako stoluje kip čudotvorne bl. Dj. Marije, — pa da ne zazvoni zvoncem nad crkvicom, da mu se izpuni želja srca.

Nijesam mario za lijepi gradić Radolcu, ta prošao sam već prije tri godine pješke sav taj kraj — nego na postaji Bled-Lešce istupih sa mnogim narodom, koji brže bolje zasjeo kola — a ja?, kada ne ima mjesta u kolima — putuj pješke igumane, dok se je slegla silna prašina, koja se uzvitala. Razblažen divnom okolicom, ni sam ne znam, kako sam brzo prispio do jezera. Da mu opisujem ljepotu i čar?, ta teško je izreći, što duša čuti kad pogleda na to jezero, sa otokom u sredini nad kojim se sa sjeverne strane na visokoj pećini koči stari grad. Mjesto opisa, može se ovdje reći: dođi, pak vidi, pa će i tvoja duša uživati slasti naravske ljepote. Udjoh u ladjicu i htjedoh se sam prevesti na otok, ali unidje uslužni starčić, pa primi za vesla govoreći, da bi si ruke nažuljio, mjesto ljepote naužio. Izašav iz ladjice na otok, preseneti me prekrasan kip naravske veličine lurdske Majke božje u umjetnoj špilji izpd kojega žubori bistro vrelo vode. Ovaj je kip podignuo grof Windischgrätz na uspomenu svoje pobožne pokojne gospoje kojoj se je ono mjesto ponajviše svidjalo te ondje najradje bivala. Uzpeh se na brdo kraj kučice te podjoh u crkvicu. Ondje nadjoh više ljudi potopljenih u pobožnu molitvu, valjda da svoje zavjete ovrše, a zatim ustajашe jedan za drugim te povuci za uže da srećonosno zvonce pokrijepi svojim glasom njihove molitve. To isto učinih i ja. Izadjoh iz crkve i evo za čas zaokupiše me stari znanci. Prvi mi pruži ruku stari crkownik, a zatim priskočiše dvije njegove u narodno obučene unuke «brhke deklice» kako no Slovenci vele, koje su dobrahno ponarasle. Ovi me brzo prepoznaše premda je već četiri godine prošlo, kako sam zadnji put kod njih dulje vremena gostoljublje uživao, dok sam pregledao svu divotnu okolicu a napose pak Radvanje te predivnu dolinu od Javornika do Bleda. Nedaleko ovih stojaše i pozdravljaše me sa svojom gospodjom i novim parom prosjedi gospodin, pružajući mi svi ruku dobrodošljicu. — U tren sjetih se, da je to ista čestita obitelj višeg činovnika iz Ljubljane sa kojom sam prije osam godina bivao ondje neko vrijeme. Nu moje oko je jošte nekoga tražilo, a to je zapazila gospodja, pa mi brzo progovori: zar ne, vi tražite malu Vidu?, evo je za čas ovdje. Poput lakonogih srna skoče unuke crkownika u kuću, a za čas dolete k nama sa krasnom četrnaest godišnjom djevojkom. U prvi mah se zabuni, ali se naskoro sjeti uz pripomoć majke svoje tko sam, te mi počme živom naivnošću pripovjedati kako si čuva jošte i sada medaljon majke božje bistričke sa hrv. kokardom, koju sam joj onda darovao, te da si želi vidjeti liepi kraj i divnu crkvu i mnoštvo raznolikih bistričkih proštenjara o kojima sam jim pripovijedao. A zašto to spominjem? Kada godj se sjećam na petgodišnju Vidku iz one dobe, kad sam je prvi put sastao sa tom čestitom obitelji, vazda mi je to slatka uspomena. A kako i ne bi? Jedva je pet godina navršila, a ona bi nam vazda prije i poslije jela predmolila; što više, predmolila nam uz pripomoć kojega i svakdanju večernju krunicu. Krv i mlijeko uz zlatnu kosu sa svojim nježnim djetinjim glasićem i sa svojom nekom svetom ozbiljnošću u pobožnosti, mislio si,

da imadeš angjelče pred sobom, tako da si nekim osobitim miljem i lahkoćom molio; a tko da na što toli ugodna zaboravi! Podah joj sličicu Isusa dobrog pastira sa pripomenom, da je ona to janjašce koje Isus na svojim ramenima nosi, ali neka nastoji, da se ne udalji od Njega. Porazgovorih se jošte nekoliko sa svima, sidjoh preko 99 stuba u ladjicu, a starac me odveze do obale, pripovijedajući mi uz put o raznim prilikama živovanja na Bledu. Prispjev do obale, okupah se u jezeru, da pokrijepim svježom vodom tijelo svoje, te opet put pod noge u Lešce. Medjutim oglasi se želudac i opominjaše me, da je podne te se svratih za to na kraj trga u gostionu. Nu koliko iznenadjenje? Ondje nadjoh monsignora Š, iz Zagreba, koji se razveseli, što se sastasmo, ali se i ražalosti, kad je čuo, da odma putujem dalje. Nu da nam prenagli rastanak ne bude prežalostan, pozva me u svoju sobicu, da se razveselimo sa domaćom zagrebačkom kapljicom, koju je ponio na put, i da mu ista ne bude preteška na dalnjem putovanju u Brixen.

Vrijeme poteče brzo, a ja sjedoh u kolica koja poljeteše u Lešce. Ondje nadjoh silu svijeta, a medju njima mnoge sa planinarskim štapovima i sa okovanim cipelama. Poveselih se, biti će lijepo društvo. Naskoro nadodje vlak, strpasmu se u kola, pa onda ajde polak Žeravinca i Javornika u Dovje, koje sam jedva izčekao. Skočih sa vlaka, a sa mnoom samo dva planinara, koji za malo izniknuše. Gledam amo, gledam tamo, i za čas se stvori preda mnoom svećenik srednje dobe i ugodne vanjštine — Jakob Aljaž — domaći župnik, kojemu je najavio moj dolazak i preporučio me njegov prijatelj a i moj, V. Venedig, — a s njime bijaše čvrsti korenjak, gorenski fant Franc Urbas, kojega mi predstavi kao najboljeg vodja na Triglav.

Tko je župnik Aljaž, poznato je na daleko i široko. Ne samo da je vjeran pastir svog duhovnog stada, dobar pjesnik i izvrstan glazbenik, nego i prvi planinar i poznavalac prirode čitave Kranjske. Njegovim nastojanjem i po njegovom nacrtu sagradjena je g. 1896. planinarska kuća na Kredarici 2700 m. visoko, obkoljena vječnim snijegom, u kojoj može udobno prenočiti do 40 »hribolazcev«; a kraj nje je opet sagradio prekrasnu kapelicu u slavu bl. Dj. Marije Lourdske uz pripomoć prijatelja prirode, koja je 3 metra duga, 2 metra široka, a 7 metara visoka sa divnim kipom Majke Božje i sa prekrasnom spremom za sv. misu, a povrh pročelja kapelice postavljen jest željezan tornjić. Na vrhuncu pako Velikoga Triglava 2864 m. visoko postavio je g. Aljaž željezan izgledni tornjić, koji je visok do 2 metra, opsiže 1·30 m., ima 4 prozora, a povrh i izpod njih panoramu onih krajeva, koje gledaš, pak je tu i knjiga — upisnica.

(Nastavit će se.)

Strahinščica.

Ovu u nas slabo poznatu goru zovu u Zagorju i »Krapinska gora«, pa se čuje i ime »Radobojska gora«, a nije ino već nastavak šumovite Ivanščice. Strahinščica¹⁾ duga je 4—5 kilometara te se proteže od sjevero-zapada prama sje-

¹⁾ Tako zove ovu goru narod, a ne Strahinčica, pak veli i Krapinščica, Očurščica, Ivanščica, Velika Ivanščica. Ur.

vero-iztoku. Najviši joj brieg Goleš, uzdignuv se 847 m. nad površinu morsku svojom golom glavicom. Dieli ju cesta, što vodi iz Krapine u Rogatac i iz Krapine u Jesenje i Bednju, te iz Krapinae u Radoboj. Svršava u Očuri, gdje počima Ivanščica. Na sjevernoj strani zarasla je bukvom, a na južnoj hrastom — kitnjakom i još nekim utrešenim drvećem. Šume pripadaju trgovištu Krapini, mjestima Radoboju, Jesenju gornjemu i Šemnici.

Na podnožju Strahinščice leži selo Strahinje krapinsko i radobojsko, Trški vrh, Podgorje, Zagora, Žutnica, Jesenje gornje, Brdo i Radoboj, koji je poznat u celom naučnom svijetu u pogledu geoložkom i paleontologijskom.

Godine 1811. otkriše ovdje sumpor onom prilikom, kad se je nekomu seljaku u vinogradu zapalila zemlja od ognja, koji si naložio, da u zanj spremi ručak. Već g. 1829. pisao je B. Studer o Radoboju, H. Rosthorn g. 1834., Unger 1838. koji si je uz Morlota i Ettingshausena stekao neumrljih zasluga za proučavanje pradobne faune i flore radobojske.

Godine 1869. napisao je Unger preznamenitu razpravu: »Die fossile Flora von Radoboj in ihrer Gesamtheit und nach ihrem Verhältnisse zur Entwicklung der Vegetation der Tertiärzeit« ukrasiv ju sa 5 tablica.

Koliko li bijaše bogatstvo u Radoboju, svjedoči što je Morlot u 14 dana sabrao 550 okamenjenih bilina, 640 insekta i do 100 komada morskih riba. Od bilina našlo se nesamo lišća, već i plodova, dapače i odtisaka tako krasno sačuvanog cvieća, da se vide nesamo latice, već dapače medovnici i prašnici.

Jezgru briegova Strahinščice kod Radoboja sačinjava hallstädski vapnenac, nu najvećma su razšireni crnkasto-sivi glinoviti i do 60 m. moćni škrljevi sa ugljevnim slojevima. Pokriva ih litavski vapnenac u kojem leže glinoviti, čvrsti lapori. Ovo je pod gorom najznamenitija naslaga, jer ima u njoj sumpora i jer je prebogata riznica u kojoj su pohranjene bilinske i životinjske okamine.¹⁾

Za miocenske periode bijaše Strahinščica otok, kojeg je more oplakivalo sa sviju strana kao i goru zagrebačku. U ono doba raslo je oko Radoboja bilje subtropsko, a da je to živa istina, a ne pusto naklapanje, svjedoči nam tamo izkopano bilje, koje nalikuje bilinama sjeverne Amerike. Rasle su tu tada i pame iz rodova Sabal i Phoenicitas, više vrsti Cinchona i Myrsina; iz roda Araliacea Gilibertia, više Mimosa i Akacija. Vrste borova, hrastova, bukava, crnograba, brestova, rujeva, biele loze, pokazuju srodnost sa toplim krajevima sjeverne Amerike i Mejika. Ovo odavaju još i više biline Benzoin antiquum, Styrax boreale, Magnolia Dianae, M. primigenia i druge.

Našlo se dapače takovih bilina, koje pripadaju flori japanskoj i sredno-azijskoj; bilo je tu bilina, kojih srodnici danas rastu u južnoj Aziji i Americi, a rasla je tu i vrsta uljike ili masline Olea Osiris.

Glasoviti su i radobojski insekti i kad je glasoviti Heer primio prvu po-

¹⁾ Liepu sbirku okamina iz Radoboja ima narodni muzej u Zagrebu, koju je pribavio prezaslužni Dragutin Rakovac, a umnažao ju Mijat Sabljar, bivši radobojski župnik Fink i Lj. Vukotinić. Znamenita je ona sbirka, što se čuva u Joaneumu u Gradcu, kao što i ona na sveučilištu u Lüttichu. Ur.

šiljku, klicao je od radosti i pisao prijatelju Wilimu Heidingeru u Beč, da će broj vrsta prekoračiti i preko 500 pojedinaca.¹⁾

Trški vrh udaljen je od Krapine 1 kilometar i leži 250 m. nad morem, gdje stoji glasovita kapela u kojoj se čuva slika Majke božje, koju je iz Jerusalema donio Stjepan Balagović, franjevac rodom iz Krapine i poklonio ju bratu Nikoli. Gradjani krapinski sagradiše g. 1752. za župnikovanja Nikole Gorupa kapelicu i prenesu tamo kip Majke božje jerusalemske, kojoj narod u velike hođočasti. —

Na cesti, što vodi iz Krapine u Bednju, leži selo *Jesenje gornje* (320 m.), odkuda se sa crkvena briega otvara dalek vidik na crnogoricom zaraslu Maceljsku goru, koja dobi ime od mjesta *Macelja*.

Na Strahinščicu se uzlazi sad više sad manje naporno, a pogotovo su joj obronci strmi kod Radoboja, gdje je najviši joj brieg *Gornjak*.

Vidik je sa njezine glavice krasan i poučan! Gledaš milovidno Zagorje, Zagrebačku goru, Ivanščicu, Maceljsku goru, Kuna goru kod Pregrade, Cesargradsku ili Klanjačku goru, a osobito se javno iztiče Sv. Donati u susjednoj Štajerskoj.

Kako na Strahinščicu vodi dovoljno puteva i staza, može planinar da s nje skrene na koju mu drago stranu. Ako se spusti u Radoboj može odavle liepom cestom u Krapinu, da se u zavičaju *Ljudevita Gaja* odmori i na nov se put spremi.

Nadajmo se, da će u drevnoj Krapini naskoro uskrisiti planinarska podružnica »Strahinščica«, kad nam je i ubavo Zagorje za planinarstvo Bogom stvoreni kraj!

Gašo Vac, kr. kot. šumar.

¹⁾ D. Hirc: Kakova bijaše šuma u našoj domovini za pradobe. Preštampano iz »Šumarskoga lista«. Zagreb, 1897., srr. 14—16.

Planinske životinje.

Napisao dr. Lazar Car.

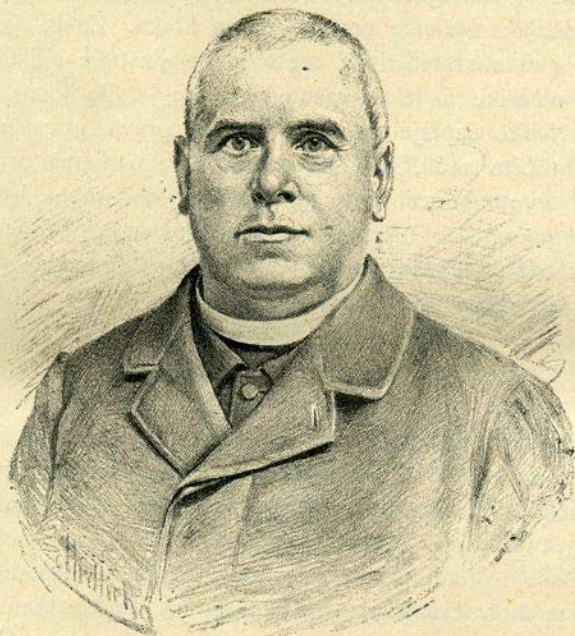
(Svršetak).

Ptice, od kojih dobre letilice u sekundi 15—20 i više metara provale, nisu dakako toliko vezane na stanoviti kraj, kao druge životinje, koje se brzinom svoga gibanje ne mogu ni iz daleka usporediti sa pticama. Pak ipak i od njih nekoje ili nalaze u gori poglavitu svoju hranu, ili bar gnjezde samo na gorama te ih po tome, ma skitale se one kuda mu drago, ovamo, t. j. medju montane životinje moramo ubrajati.

Tako sivi sokol (*Falco peregrinus*; der *Wanderfalke*) vije svoje gnjezdo najradje na goletima, koje proviruju iz šumom obraštenih srednjih gora. Izbor mjesta odlučuje tu, kao i kod mnogih drugih ptica, sigurnost. Mjesta, koja su

nedohodna za sve druge životinje, pristupna su ptici, koja slobodno po zraku lieće. Liepo veli zato i naš pjesnik: »Oro gnezdo vrh timora vije, jer slobode u ravnici nije«. Manje je vezan na goru kulski kobac (*Tinunculus tinunculus*; der Thurmfalke).

Tko rano s proljeća, a noću tumara samotnim puteljkom kroz šumu, čuje kadkada daleko razliegajući se i podmukli glas: »huhu«, koji se izmjenjuje sa nešto višim »hu« i kreštećim glasovima, koji podsiećaju čas na smjeh čovjeka, čas opet na lavež pasa. Praznovjerni će čovjek možda pospješiti svoj korak, da se otme tom užasnom zovu u tamnoj noći, dočim će ljubitelj prirode nasuprot postati, te prislušivati niežnom glasu ljubavi, kojim naša velika

Jakov Aljaž.

ušara (*Bubo bubo*; Uhu) za vrieme parenja svoju družicu zove. Velika ušara, ta prvobitno prava šumska ptica, iztjerana je iz ravnice, te si je samo još u gorskim šumama našla svoje utočište. Isto tako i mrtvačka ili noćna sova ćuk (*Carine noctuu*; der Steinkauz), kao i neke druge sove, zavukoše seovamo, jer ih drugud odviše proganjaju.

Od djetelâ živi u gorskoj šumi velika crna žuna (*Drycopus martius*; der Schwarzspecht), koja dosiže veličinu vrane. Ona pripada pticama, koje kulturi nisu prijatne, jer najvoli velike, prastare i mrke šume crnogorice kakovih ima samo na planinama. Nadalje je i zato riedka ptica, jer treba dosta veliki okoliš, da si namakne hranu i toga radi ne trpi sebi sličnih konkurenta. Razlog, što se sa kulturom ne slaže je taj, što se hrani s ličinkama većih kukaca, kakove živu u

drvu; zatim sa golemim cvilidretama (Bockkäfer), rogačima, ličinkama osa drvarica, gusjenicama (Cossus ligni perda) itd., napokon šumskim mravima i njihovim čahuricama. U šumi, koja se goji umjetno, nema joj obstanka, jer joj manjka potrebna hrana.

Nu prava je dika naše crnogorice svakako veliki tetrieb (Tetrao urogallus; der Auerhahn), koji se vazda ubraja u visoki lov; čast, koja od ptičje svojte samo još zapada noćnu čaplju (der Nachtreiher). Vrat i prsa u tetrieba su crni, prelievajući se na modro-zeleno, ledja su crna i pjegava, krila crna s bielim obrubom, trbuh crn i bijelo izšaran. Tetriebica, koju naš narod zove »divja kokoš« ili »divlja tuka«, znatno je manja, nema brade, ni kreste oko očiju, a perje joj je zagasito, nalikujući perju šumske šljuke. Za čudo je, da se ta znatna razlika između mužjaka i ženke proteže i na hranu. Ženka jede bobu, lišće, kukce, gusjenice i raznovrstni žitak, meso joj je slastnije i finije, dočim mužjak najvoli iglice od omorike i jele i raznovrstno pupje. Po tome im je i boravak razan; kokoš se riedko uzpinje na drvo, ona je prava ptica pozemljuša, dočim kokot pretežno, osobito noću, sjedi na drvu, te se o njemu pripovieda, da tako dugo na jednom drvetu boravi, dok ga ne izjede do gola. Veliki tetrieb živi u nas u šumama jugo-zapadne i južno-hrvatske visočine, nu i tu je već dosta riedak. Ako i je veliki tetrieb i danas upravo značajan za gorsku šumu, zalazi ipak i u ravnicu, gdje je nekada prebivao i stalno.¹⁾

Vrlo je liep i mali tetrieb (Tetrao tetrix; das Birkhuhn) sa svojim poput lire zakovrčanim repom. I njega ima takodjer u hrvatskim gorskim šumama.²⁾

Nije nam do toga, da opišemo sve ptice, koje živu u gorskim šumama, već smo htjeli da samo upozorimo na neke uvjete, koji su razlogom, da ih tu a ne u ravnici nalazimo. Naše su montane ptice još: Zelenčica (Chrysomitris spinus; Erlenzeisig), kamenar ili samotnjak (Saxicola oenanthe; der Steinschmätzer), stenjak (Monticola saxatilis; Steindrossel), stenjak-modrokos (Monticola solitaria; Blaudrossel), djetel hrvatski (Dendrocopus leuconotus; Weissrückiger Buntspecht) sovica mrtvačka (Nyctala Tungmalmi, Rauhfusskauz), ćukuša (Glauucidium passerinum; Sperlingseule), lještarka (Bonasa bonasia; Haselhuhn).

Od gmazova nastaniše se takodjer neke vrsti po gorama, od zmija s mukulja ili smičalina* (Coronella laevis ili austriaca, die Schling — ili Glattatter). Ona odabire za svoju stajbinu suhe, suncu pristupne krajeve, kakovi su poglavito na gorama. Nalikuje donekle ridjovki, ali se ipak znatno od nje razlikuje već time, što pripada neotrovnim zmijama (Colubridae). Ona biva 80 cm. duga, valjkasto joj se tielo s prieda i s traga samo malo sužuje, a glava joj nije oštro odijeljena od tiela. Oči su male, sure sa žutom šarenicom i okruglom zjenicom, te su djelomice vidljive od sgora. Rep se ne zašiljuje jako. Boja je dosta promienljiva, nu barem kod tipičnih eksemplara dolaze na zatiljku nepr-

¹⁾ U Gorskom kotaru ima tetriebe oko Risnjaka, Snježnika, oko Delnica i druguda. —

²⁾ Ima ga Gorskom kotaru, a sami smo ga vidjeli oko Severina na Kupi. Ur.

*) Smičalina zovu ovu zmiju u Dalmaciji na poluotoku Pelješcu.

vilne tamne pjege, koje su u dva reda poredane te se nastavljaju duž ledjiju. S početka su te pjege parne, nu poslije budu sve više nepravilne.

Šumske čistine, nasipi, obronci, više manje grmljem obrašteni, njezine su najmilije stobine. Za stan si odabire pukotine, korenje drveća, grmlje, prorovane hodnike krtova i miševa, dublje, pukotine u pećinama i pod kamenjem.

Hrani se sljepićima i gušterima, od potonjih osobito malom gorskom guštericom, jer veće vrsti teže svlada. Svoj si plien prisvaja da guštericu velikom brzinom sa tri zavoja svoga tiela stisne tako, da joj proviruje samo glava. Prednju trećinu svoga tiela zmija uzpravi, te sa otvorenim ždriplom čeka čas, kad će zahvatiti glava svoje žrtve. Nu gušterica si je prieteće pogibelji svjestna, ona kao da znade, da joj od njezine brzine i okretnosti zavisi sav život; sa odvažno sjevajućim očima i poluotvorenom gubicom očekuje čas, kako će zmija glavu, da joj zahvati. Potonje je za guštericu odsudno, jer podje li zmiji za rukom da obje čeljusti gušterice na jedanput zahvati, tad je izgubljena, jer joj prednji dio tiela evo već puza u ralje zmijine. Kadikad uspije gušterici, da otvorenom gubicom zahvati zmijinu gornju ili donju čeljust, usljed česa je tad obično i borba odlučena. Zmija tad trgne naglo natrag, povuče grčevito zagrižnjenu guštericu u visinu i dosta se izmuči, dok ju u biesnom trzaju ne odbaci na stranu. Gušterica dakako naglo odbježi te skoro zaboravi na pretrpljeni strah. Sa sljepićima postupa smičalina na jednaki način, samo što nje još laglje svlada.

Smičalina je dnevna životinja, nu ipak se obdan riedko sunča, već se krije pod liščem, grmljem ili mahovinom, izpod koje joj proviruje glava. Zimu prospava. S proljeća se probudi, olili (sbaci kožu), i započne svoj ljetni život. Kako smičalina živi daleko po Europi, nije čudo, da je ima i u Hrvatskoj, te ju po tome i brojimo u našu montanu faunu.

Od guštera živi po našim gorama i gorska gušterica (*Lacerta vivipara*; die Berg-oder Wieseneidechse). Ova mala gušterica bude 12—16 cm. duga. Prednje nožice dosižu do prednjeg ruba očiju, stražnje po prilici do sredine tiela ili više manje blizu lakata, koje ali nikada ne dosegnu. Čaporci prednjih nogu su dulji, nego što su na korjenu široki, oni stražnjih nogu obično tako dugi, kao široki, svi crnkasti. Rep je za $\frac{1}{3}$ dulji od tiela, dosta jak, svršavajući kratkim šiljkom. Boja je stalnija nego kod drugih gušterica. S gora je gorska gušterica suro-siva ili zelenkasto — ili crvenkasto-siva, dapače bude i crna.

Srednja crta na ledjima uvijek je jasnija. Kovinski sjaj opaža se osobito kod suro bojadisanih eksemplara. Po ledjima je posuta jasnijim i tamnijim pje-gama; trbuh je žut poput šafrana. Osim ove tipične forme, razlikuju još odlike *L. montana* i *L. nigra*, koja je posve crna.

Gorska gušterica živi, osim južne i srednje Italije, pyrenejskoga i balkanskoga poluotoka, svuda u Europi, a zalazi u gorama i do 2600 metara visoko. Provođi tihi i skromni život; niti je tako zvedljiva i ratoborna kao mnoge druge vrsti, već se, čim joj zaprieti pogibelj, povuče ili u svoje skrovište, ili se popne na drvo, gdje usljed boje svoga tiela, koje naliči kori drveta, lako izčezne oku. Zimu prospava. Hrani se crvima, naročito gujavicama, stonogama i ličinkama.

Drugi, takodjer brjegovitim krajevima pripadajući gušter je zidna gušterica (*Lacerta muralis*; die Mauereidechse). Ona nije ipak ni iz daleka tako razširena, kao prijašnja. Zidna gušterica naraste 15—18 cm., nekoje južne odlike još su dulje. Telo je vitko i otegnuto, odsgor nešto spošteno. Sprieda zašiljena glava kod mužjaka je nešto veća i više splosnata. Prednje noge dopiru do nosnica ili do vrška gubice, stražnje obično do lakata. Rep je dvojinom dulji od tiela. Boja je vrlo promjenljiva, pa su odtuda nastale i razne odlike.

Ova gušterica živi i po starim zidinama, gradovima, gradinama, gdje se sakriva u rupe i pukotine, ali za sunčana dana na oko lo hrli ili miruje, kao da se je na stieniu ili kamen priljubila.

Ova vrsta ljubi i kamenito, krševito tlo, ali živi i po dolinama, u šumama i na livadama.

Kako su naše gore, osim krasa, većim dielom pokrivene šumama, živi na njima još liepi broj šumskih životinja, koje nisu u gori radi gore, nego radi šume, koja goru pokriva. Mnoge životinje živu izključivo u šumi. Nadalje je šuma za mnoge najsigurnije skrovište, iz kojega se zalieću u otvoreno polje. Naročito se kriju u šumi grabežljivi sisavci i ptice, od kojih potonjih mnoge u šumi gnjezde, ili bar traže šumu, da se u nju zaklone. Na šumu su vezani osim mnogih većih sisavaca i grabežljivih ptica, i golubovi, žune i ptice-pjevice. Gmazova i vodozemaca ima u šumama manje, nu zato vrvi šuma od raznih kukaca.

Najplemenitija životinja, koja živi u našim gorskim šumama, pa i u neposrednoj blizini na Zagrebačkoj gori, jest srna (*Cervus capreolus*; das Reh). Ako se i priroda rek bi strogo drži načela, da proizvadja uvijek samo onakove životinjske oblike, kakovi su prema okolnostima u kojima dotična životinja živi najsgodniji, čini se ipak, da je u srni htjela da stvori životinju, koja je po svim zakonima esthetike liepa. Njezin pogled tako je mio, da nas začarava; tielo je vitko i elegantno, a kretnje mu upravo dražestne. Srna se daje, dok je mlada, lako pripitomiti, te sliedl čovjeka svuda kao pas, jede iz ruku itd. Kod kuće sam imao više mjeseci pripitomljenu mladu srnu, koju smo sami mliekom odgojili. Pratila bi čovjeka na svakom koraku; kod jela znala bi doći, te bi trkaujem ili lizanjem odavala, da joj se što god za jesti poda. U jednu rieč: njezinu ljubkost i dražest ne mogu da opišem, a nestašne njezine igre djeluju na čud čovjeka poput glasbe.

Začudilo me, kad sam prvi put opazio kako preživa (srna spada medju preživače) i to rad toga, jer još nije primala drugu hranu osim mlieka. Pogledav joj usta, osvjeodočio sam se, da nema u nutra ništa. To bijaše dakle samo instiktivna radnja ustiju, koja se je prije pojavila, nego što bijaše potrebno.

Srna je prava šumska životinja, te se najradje nastanjuje u šumi, koja se izmjenjuje poljem, ili se steru u njoj livade, proplanci ili bar poveće čistine, osobito u blizini gorskih vrela. Suhe krajeve voli od niže ležećih, kao što su lugovi, akoprem ih i tamo ima. U Alpama se uzpinje do područja divokoze, s toga ju susrićemo druguda i po najvišim gorama, premda nije strogo gorska životinja, već za pravo šumska, pak se samo sa potonjom diže u visine te tako dospije i

na visoke planine. U Hrvatskoj je svuda dosta raširena. Obdan krije se u guštari, a zorom i za sunčana zapada, izlazi na pašu. Hrani se travom, korenjem, žirom, bukvicom i divljim voćem. U zimi brsti grančice i pupove.

Osim srne spominjemo i njezinog najbližeg rodjaka, pravi ponos europske šume, a to je jelen (*Cervus elaphus*; der Edelhirsch). Nu jelenâ već prilično nestaje i kod nas i gotovo da ih moramo, (u koliko još u Hrvatskoj, naročito u Slavoniji, živu) da smatramo više za umjetno gojene životinje, nego za divlje. Uz pravoga jelena goji se u Hrvatskoj i šarenjak (*Cervus dama*; der Dammhirsch).

Vuk je razmjerno još prilično razširen u Hrvatskoj; živi po šumama, rito-vima i u gustom šikarju. U našim šumama živi na nekim mjestima i divlja svinja, premda i ona nije od iskona prava šumska životinja, već više močvarna. Kune, tvorice, vjeverice, ježeve, miševe samo spominjemo, jer su obće poznate šumske životinje. Šumskih pako ptica i kukaca toliki je broj, da ih na ovome mjestu ne možemo da imenujemo.

* * *

O ovim crtama nije nam bila zadaća, da izbrajamo i opisujemo baš sve životinje, koje na našim gorama žive, već smo se ograničili na to, da prikazemo na nekim primjerima, kako gore uplivaju na životinje; da time ponukamo možda gdjekejega planinara, da bar nešto spremljen promatra pojave u životinjskom svijetu, na koje bi mogao naići u gori. Pak kad si već opredielismo zadaću, da promatramo kako uplivaju gore na životinje, namiče nam se evo i pitanje:

Kako i koliko upliva gora na čovjeka?, na koje ćemo pitanje odgovoriti u budućem tečaju »Hrv. Planinara.«

K s l i c i.

U današnjem broju donosimo sliku Jakova Aljaža, župnika u Dovju pod Triglavom, čije je zasluge prof. dr. Marković iztaknuo i orisao u svom članku: »Planinarstvo i svećenstvo«. Župnik Aljaž mecena je slovenskoga planinarstva, a osobit mu izum »Aljažev stolp«, željezan izgledan tornjić, što se na Triglavu uzdiže 2864 m. visoko i najviša je građevna tvorevina u celom slovenskom svijetu. Veoma nam je milo, da ćemo budući broj lista moći ukrasiti ovim Aljaževim izumom, a još nam je milije, što slovenski planinari, a naročito pobratimsko nam slovensko planinsko društvo u Ljubljani u visoko cieni rad i zasluge Aljaževe. Ono mu je posvetilo i kuću na Vratima, odkuda se otvara veličanstven vidik na Triglav i orijaške mu divove: Zeleni Plaz, Cmir, Begunjski vrh, Štajner, Suhi Plaz, Dorški križ. Za ovu si je kuću župnik Aljaž stekao osobitih zasluga, pa su ga zato i planinari na dan posvete osobito slavili, a srce mu razdragali, zapjevav u nebotičnim visinama: »Liepa naša domovina«.

Župnik Aljaž izumio je i »optički brzovjav« i o njemu u »Narodnom domu« u Ljubljani lanske godine i predavao. U tome je domu čitao i jednu svoju razpravu o planinarstvu, drugu o »Triglavskoj planini«, a osobit mu je i članak: »Kaj bodo naši potomci s Triglavom počeli« (Božične sanje Aljaževe.)

Nu koja je najveća Aljaževa zasluga?

Valentin Vodnik, uzpevši se prvi na Triglav, oteo je planinarsko prvenstvo Niemcima, a Aljaž ga svojim trudom i marom posvetio narodu slovenskomu, pa ga je zahvalni narod ovjekovječio na Triglavu, nazvavši najviši mu vrh (2865 m.) »Aljaž«.

Kao što je trajan živac-kamen na nebotočnom Triglavu, tako neka su trajne i uspomene prvoga slovenskoga planinara Jakova Aljaža, kojega da nam Bog čila, jedra i snažna još mnogo godina poživi!

Meteorologijsko opažanje na Sljemenu god. 1898.

II. Travanj, svibanj, lipanj, srpanj, kolovoz i rujan.

Rezultati meteorologijskog opažanja na Sljemenu (935 m.) u god. 1898.

Mjesec	Tlak zraka 600 + mm.					Temperatura zraka						
	Poprij.	Maksimum	Dne	Minimum	Dne	Poprij.	Popriječni		absolutni			
							Maksim.	Minimum	Maksim.	Dne	Minimum	Dne
Travanj	79·8	89·1	9.	68·2	2.	7·8	12·5	3·9	19·0	27.	—2·8	15.
Svibanj	79·7	86·1	15.	72·1	12.	10·7	16·2	6·7	22·4	23.	2·7	14.
Lipanj	82·7	87·8	30.	74·8	16.	13·8	19·2	8·8	24·6	26.	3·6	4.
Srpanj	83·3	87·5	1.	74·9	14.	14·1	19·6	9·5	27·0	19.	4·4	16.
Kolovoz	85·5	89·2	22.	78·4	9.	15·9	21·8	11·1	26·3	8., 19.	5·5	11.
Rujan	85·6	91·4	2.	76·6	31.	12·0	17·5	8·1	24·0	13.	3·5	24.

Mjesec	Tlak vod. pare m/m	Relativna vlaga %	Naoblaka	Oborina m/m			Broj dana s oborinom		Broj dana sa			
				Suma	Maksim.	Dne	>0·1m/m	<1·0m/m	sniegom	grmljavinom	Vjetrom >5	Maglom
Travanj	5·5	73	5·8	95	22·5	2.	17	12	2	4	1	6
Svibanj	7·7	79	5·6	215	57·6	31.	16	12	—	3	5	10
Lipanj	9·5	79	5·0	243	114·4	11.	16	10	—	2	4	6
Srpanj	10·0	81	4·9	180	33·5	21.	17	14	—	5	4	7
Kolovoz	11·0	79	2·8	97	32·4	10.	8	8	—	1	2	3
Rujan	9·2	86	3·8	71	25·5	29.	11	10	—	2	—	8

Mjesec	Popriječna jakost vjetra			Koliko je puta duvao vjetar od								Tisina
	7am	2pm	9pm	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	
Travanj	2·7	2·5	2·7	8	1	11	3	34	2	28	3	0
Svibanj	3·2	3·3	3·1	17	0	20	2	31	0	20	3	0
Lipanj	2·8	2·9	2·8	6	2	20	0	38	1	22	1	0
Srpanj	2·9	2·2	2·0	11	2	15	1	38	2	24	0	0
Kolovoz	2·0	2·4	2·7	28	1	7	5	44	4	4	0	0
Rujan	2·0	2·3	2·0	8	9	32	9	22	2	7	1	0

Ovih su 6 mjeseci bile oborine na Sljemenu veoma intenzivne, te prema tome i temperatura razmjerno prema Zagrebu niska. U travnju je bila temperatura na Sljemenu za 2.5° nad normalnom, dok je u ostalim mjesecima bila za 1° ispod normalne.

Naoblaka se je neznatno razlikovala od one u Zagrebu.

Dr. A. Mohorovičić.

Književne obznane.

Aus der kroatischen Riviera. Von Prof. Dr. Johannes Frischauf in Graz. Mit 1 Illustration. Oesterr. Touristen Zeitung. Wien, VIII. Bud. — str. 37—40. Glasoviti planinar opisuje nam u kratko Opatiju, plovi iz Rieke parobrodom u Novi i Bag, svraća se na povratku u naš bajni Vinodol te se preko Bakarca i Bakra vraća na Rieku. Opis završuje pisac vrućom željom, da H. P. D. na hrvatskoj Rivieri što prije pokrene planinarske podružnice, jer da će ona tek onda bujnim procvasti cvietom.

Prof. Adolfo Stossich: Il Carso Liburnico. Estratto dal Bollettino della Società adriatica di scienze naturali in Trieste. Posebnoga odtiska str. 1—19. Godine 1880. dodje prof. Stošić u Lokve, gdje se je sastao sa urednikom ovoga lista, da s njime prodje Gorskim kotarom. Oko toga mjesta izraživao je tamošnje dolomite te se onda preko Mrzle Vodice uputio u Crni lug i odavle uzpeo na Veliki Risnjak, koji uzlaz opisuje potanko. Iz Lokava krenuo je u Delnice i uzpeo se na Veliki Drgomalj, pošao u Kuželj, odavle u Brod na Kupi, pa onda u Skrad i Divjake, oduka se nakon 23-dnevnog putovanja zaputio u Zagreb. Pisac je u Gorskome kotaru klicao od čuda, jer se nije nadao, da će u Hrvatskoj naći kraj, koj ga je zadivio. On je svoju knjigu nacrta obogatio sa mnogom liepom slikom, dapače je u Delnicama dogotovio i dva tri akvarela. Došavši u Trst, držao je predavanje o Gorskome kotaru, koji zove »Liburnijskim krasom« i zasladio ga brojnim slikama, koje je tom prilikom pokazivao prisutnima.

U ovom putopisu ima mnogo podataka o fauni (naročito malakološki) i flori Gorskoga kotara, kao i drugih prirodopisnih podataka i bilježaka. —

Alpsky Věstník organ českoga odbora slavenskih alpskih društava piše u svom broju od mjeseca listopada o H. P. D. ovo: »Mladé hrvatsko planinarsko društvo v Záhřebu vede si velmi čile a má již Chorvatsku i Slavonii sve odbory. Mnogo štěstí k rozvoji! — V brzku seznámíme naše čtenáče s činností družstva. — Ovaj viěstník priobčuje i sadržaj »Hrv. Planinara.«

Ormnica. Kus černohorského ráje. Napisao Dr. Vratislav Černý. Ovaj putopis štampan je u br. 9. i 10. viestnika českoga planinarskoga

družtva »Časopis Turistu« od t. g. Ukrašuju ga tri slike.

Pamiętnik towarzystwa Tatrzańskiego. Rok 1898. Primismo ovaj godišnjak planinarskoga tatranskoga društva u Krakovu, što izlazi već 19 godina. Kao dar donša svojim članovima prekrasne slike, koje predočuju nekoja mjesta, planine i vrhove nebotočnih Tatra, a izradjene su tako pomno, da nam živo predočuju one sa divlje romantike daleko po Evropi znane krajave. Dr. D. Wierzbicki priobčuje meteorološkijska opažanja o Tatrama za g. 1897. Tatransko društvo ima preko 1700 članova, a imalo je prihoda 9956 for. 49 novč., pa kako razabiremo, daje svojim članovima i novčane podpore u planinarsko-naučne svrhe.

Hrvat. List za pouku, gospodarstvo i politiku. Gospić, 1898. preštampano je iz »Hrv. Planinara« članak »O znatnosti i zadaći planinarstva« od D. Hirca i toplo preporuča list svim rodoljubima u Lici i Krbavi. I Franičev »Uzlaz na velebitsku Visočicu« preštampana je redakcija »Hrvata«.

Touristen — Brevier. Ein lustig Lehr- und Lesebuch für Alpinisten u. solche, die es werden wollen. Von R. Kleimecke. Mit Illustrationen von R. Geiger u. M. Petrovič. Brünn, Verlag von Karafiat u. Sohn.

Antun Silberhuber: Karte d. Umgebung von Abbazia. Nach d. reambulierter Militäraufnahme redigiert u. herausgegeben . . . Maastab 1:30 000. Svakomu posjetniku dražestne Opatije ova će karta dobro doći. Obseže morskou obalu od Matulja i Kastva južno do Lovrana, a zapadno do Učke gore. Označeni su putevi obojeni, pa je pridan i zemljovidić Istrije i Kvarnera. Od Matulja ili Opatije sgodno se uzlazi na Velu Učku (Monte Maggiore 1396 m.).

Panorama von Monte Maggiore. Gezeichnet von A. Baumgärtner. Herausgegeben von A. Silberhuber. Tko se je uzpeo na Velu Učku, težkim se je srcem razstao s onim vebelnim vidikom, što seže s jedne strane od Monte Balda (u Mletačkoj) do Velikog Snježnika (u Kranjskoj) na jednu stranu, pa od Gorskoga kotara (Risnjak, Snježnik) do dalekih planina dalmatinskih Silberhuberova »panorama« objasnjuje veličanstveni vidik sa Vele Učke, a izašla je u nakladnoj knjižari R. Lechnera u Beču.

Raznice.

Kraljica Jelisava kao planinarica. Nakon smrti svoga sina-jedinca, odrekla se je kraljica svakomu sjaju, napustiv i jahanje, svoj osobito omiljeli sport, te se svom dušom svojom odala planinarstvu. Planinarstvo ubraja kraljicu Jelisavu među osobito uztrajne planinarke. Poduzimala je svake godine mnogo težkih i naporanih izleta u Alpe, koje su joj prirasle k srcu, a iz svoga dvora na otoku Krfu uzpinjala se na visine i vrlati i hodajući i jašući, te je nekom prilikom jašući provalila put od osam ura.

Bivši njezin predavač grčkoga jezika, dr. Christomanos opisuje kraljicu kao planinariku ovim zanosnim rječima: ... Tu, na glavici briega bijaše ona drugo biće. Na briegu bijaše onaj njezin crni i vitki stas kao cipresa sa groblja ljudstva, obasjana zlatnim sunčanim svjetlom vječnog života. Kako bijaše ona tu mlada, ona, koja je bila već majka i baba. Kako joj iz očijm sievaše neprolazno djetinstvo duše, iz onih očiju, koje su prolijele toliko suza u dolinama ljudi. Svuda je ona bûdila oduševljenje. Seljaci u Gasturiu, selu na otoku Krfu, padahu pred njom u prahu na cesti, kad je zagledaše. Ona je ljepotu prirode ljubila strastveno, koja i u njoj samoj bijaše utjelovljena ...

Gorska ruža (*Rhododendron hirsutum*; *Alpenröschen*). Uz bjelolist (*Alpen-Edelweiss*) gorska je ruža najkrasniji ures alpske flore u obće. Poraste kao grmčić ili grm 4—6 dm. visoko i procvatje početkom kolovoza kao karmin crvenim cvjetovima, koji uz tamno-zeleno lišće osobita pristaju blijedim alpskim stjenama i pećinama. U visinama, gdje orô svoje timor-gnjezdo vije, gdje gromovi i striele gospođuju, ima gorska ruža svoju postojbinu. Tu je porasla sa kle-

kovinom (*Pinus montana*; *Krummholz*), gornikom (*Arctostaphylos Uva ursi*), brusnicom (*Vaccinium Vitis Idaea*), a žari se kadkad uz nju i *Rosa gentilis*, dočim u pukotinama cvate prenježna ljubica *Viola biflora* ili kao mljeko bieli cvietci od *Pinguicula alpina* i *Arabis ciliata*.

U Gorskom kotaru raste gorska ruža na Risnjaku, Snježniku, Medvrhu, Guslicama, u primorju na Velikom Obruču i Suhom vrhu, ne manjka na Kleku, u Lici na Velebitu i spušta se kadkad i u duboke doline i druguje tu sa risjem (*Erica carnea*), dočim pod Malim Snježnikom seže do Srebrnih vrata t. j. do tamošnje snježnice, koja je zatrpana vječnim sniegom.

Oblikom lista čini gorska ruža prelaz od oleandra na mrću (*Myrtus*); ljevkast je cviet velik i podaje našoj cvjetani osobit značaj te je u alpskoj flori najdivotnija zadruga.

U našoj monarkiji rastu četiri vrste *Rhododendrona*: *Rhododendron ferrugineum* poglavito u centralnim Alpama; *Rh. hirsutum* u Vapnenim Alpama, *Rh. myrtifolium*, kao značajna bilina na sjevernim i južnim planinama u Erdelju, i *Rh. Chamaecistus*, koja raste pojedince. —

Domovina je *Rhododendrima* u Aziji, naročito na Himaliji, gdje ima vrste, koje su visoke poput hrasta, a cvietu velika kao »lier«. Prama jugu i istoku sežu vrste toga roda do Sundajškoga otočja, Kine i Japana, prama zapadu do Pontusa (*Rh. ponticum*), odkuda prelaze nešto promijenjene spoljašnosti do Gibraltara, gdje im se tek pridružuju naše vrste, kao trakovi velikog indijskog centra.

H—c.

Buduće godine započet će novi tečaj „Hrvatskoga planinara“ 1. siečnja. P. n. gg., koja su poslala u ime predplate 2 for., uračunat će se jedna forinta za prvo polugodište 1899., dočim će se društvenim članovima, koji dobivaju list za 1 for., zaračunat u budući tečaj lista 50 novč., odnosno jedna kruna. —

Administracija „Hrv. Plan.“ umoljava p. n. gg. predplatnike i društvene članove, da joj priobče možebitnu promjenu stana. da u odpremi ne bude zapreke, a isto tako da i brojeve, koje nisu primili, pravodobno reklamiraju (Administracija „Hrv. Plan.“ Zagreb, Gajeva ulica, tiskara Antuna Scholza.)

Odgovorni urednik: Dragutin Hirc. — Vlastnik i izdavatelj: „Hrv. planinarsko društvo.“

Tisak Antuna Scholza.